

LJUSNARBERGS KYRKA

Kopparberg 1:9, Ljusnarsbergs församling, Ljusnarsbergs kommun, Örebro län

BESKRIVNING OCH HISTORIK

Kyrkomiljön

Ljusnarsbergs kyrka med omgivande kyrkogård är placerad på en sluttning och har ett dominerande läge i den äldre delen av tätorten Kopparberg, kyrkbyn Ljusnarsberg. I miljön kring kyrkan finns flera byggnader som hör till ett äldre sockencentrum: Abrahamsgård, ursprungligen en påkostad bergsmansgård, f.d. prästgård, är nu pastorexpedition. Klockargården (tidigare sockenstuga), ett timrat sockenmagasin från 1750-talet, kaplansgård med anor från 1600-talet samt ett församlingshem från 1929. Kyrkan med hela sin omgivande miljö ingår i ett område av riksintresse för kulturmiljövården.

Kyrkoanläggningen

Kyrkogården omges av ett trästaket av krysställda, svartmålade spjälor. Det finns fem ingångar till kyrkogården, tre med grindstolpar av huggen sten med dubbla gjutjärnsgrindar samt två med trägrindar. Från den södra entrén leder en trädallé upp till kyrkan. Kyrkogården sluttar ner mot söder och är gräsbevuxen med ett gångsystem av grus. I kvarteren närmast kyrkan finns ovanligt många äldre gravvårdar med stenramar, järnstaket och mönsterkrattad sand. Kvarteren längst i söder har en annan karaktär med låga häckar som skiljer raderna med gravar åt. Kvarteren i sydväst har inga rygghäckar och ser ut att vara de senaste tillkomna kvarteren.

I nordväst utanför kyrkogården finns kyrkans, till stor del inklädda, tjärade klockstapel från 1640-talet samt tre ditflyttade kyrkstallar.

Kyrkan har en korsformad plan och är uppförd av timmer med torn i väster och en lägre utbyggd del för kor och sakristia i öster. Fasaderna består av sågade, faluröda näbbspån. Långhuset har ett brant sadeltak klätt med tjärat spån. Tornet är krönt med en karnissvängd huv och hög spira. Långhus och torn pryds av småtorn och över korsmitten finns en takryttare.

Kyrkan uppfördes 1635-37, en nästan kvadratisk byggnad med tresidigt avslutat kor och troligtvis ett mindre torn i väster. Mot slutet av 1600-talet blev kyrkan alltför liten för den växande befolkningen och tillbyggdes med korsarmar 1691-96. Kyrkan kapades itu, korpartiet flyttades åt öster och korsarmar infogades i söder och norr. Långhusets västra halva med torn och sakristia behölls relativt oförändrade. Hela byggnaden, inklusive tornet, hade i hörnen småtorn krönta med spetsiga huvar. I korsmitten fanns en takryttare.

1764-65 byggdes kyrkan om och reparerades. Bland annat togs nya fönster upp och befintliga utvidgades. Läktare uppfördes i korsarmarna. Valven dekormålades med oljefärg och skymålning, medan väggarna åter målades med limfärg. På korväggen utfördes en draperingsmålning. Altare, altarbord och predikstol målades med oljefärg och marmorades i blågrönt.

1773 byggdes orgeln till och orgelläktaren förändrades.

1891-92 genomgick kyrkan en stor omgestaltning och erhöll sitt nuvarande utseende i fornnordiskt inspirerad stil. Arbetena utfördes efter ritningar av arkitekt Fritz Eckert, Stockholm med inledande förslag av arkitekt L P Andersson, Örebro som grund. Det tresidiga koret revs och ersattes med ett rakt avslutat kor med bakomliggande sakristia. Framför ingångarna mot norr, väster och söder tillbyggdes förstukvistar. Småspirorna på tornet, som revs vid en renovering 1803, rekonstruerades. Taken och väggarnas spånbeklädnad reparerades, takspånen tjärades och väggspånen ströks med rödfärg. Fönster, portar och dörrar gavs en helt ny utformning. Invändigt revs tunnvalven och ersattes av ett brutet tak med synlig takstol. Tak och väggar inkläddes med mörklaserad pärlspontspanel och dekorerades med schablonmålningar i rött och grönt efter anvisningar av arkitekt Agi Lindegren. Den östra

korväggen målades med ett slingrande vegetativt mönster, nertill avslutat med en draperingsmålning över en hög bröstpanel. Kyrkorummet försågs med ny inredning såsom altarpupsats, altarring, öppna bänkar och nya läktarbarriärer. Några av kyrkans äldre inventarier placerades återigen i kyrkorummet, predikstolen från 1643 av predikstolsmakaren Lars Strångesson (bl.a. benämnd Stängelsson) samt dopfunten från 1644, utformad som en präst i ämbetsdräkt samt de äldre altartavlorna från 1670-talet. Några år efter omgestaltningen installerades elektrisk belysning i kyrkan.

Under första delen av 1900 genomgick kyrkan underhållsarbeten och vissa moderniseringar med installationer som elvärmeanläggning samt wc.

1966 fick kyrkan en ny orgel i 33 stämmor av orgelbyggare Gebrüder Jehmlich, Dresden.

1972 fick kyrkorummet sin nuvarande armatur. På läktarbarriärerna uppsattes lampetter ritade av Knut Hallgren, i övrigt sattes diskret punktbelysning upp.

1979 genomgick kyrkan en stor utvändigt upprustning då bland annat yttertaken omkonstruerades och ytterväggarna stabiliserades. Taken försågs med nya hängrännor och stuprör. Tak- och väggspån byttes delvis ut, yttertaken ströks med trätjära, fasaderna rödfärgades, dörrar- och fönstersnickerier målades om. Invändigt stabiliserades kyrkorummet med dragstag mellan korsarmarnas och korets väggar. De övriga planerade invändiga åtgärderna genomfördes emellertid inte.

1997 fick kyrkan en kororgel byggd av A. Mårtenssons Orgelfabrik, Lund, orgeln målades av konservator Gabor Pasztor.

2002 var det åter dags för en yttre renovering då skadade vägg- och takspån ersattes med nya. Taken ströks med tjära och fasaderna målades med Falu rödfärg. Dörr och fönstersnickerier ommålades med mörkt ockragul nyans, samt engelskröda och zinkgröna detaljer. Vid samma tillfälle utfördes reparationsarbeten på klockstapeln.

2003 påbörjades en bergvärmeinstallation.

Kulturhistorisk karakterisering och bedömning

Ljusnarsbergs kyrka ligger i tätortsmiljö och sockencentrum med bergshantering som ekonomisk grund. Det är en av Bergslagens karakteristiska timmerkyrkor med korsformad plan, tjärat spåntak och spånklädda, rödfärgade fasader. De flesta uppfördes under 1600-talets första hälft och var då byggda som små kapell. Kyrkorna har senare, några redan i slutet av 1600-talet och de övriga under 1700-talet, genomgått en likartad utveckling och har på grund av befolkningsökning byggts till med korsarmar.

Kyrkans exteriör har en välbevarad fornnordisk prägel från omgestaltningen 1891-92. Det stora, mörka kyrkorummet, även det i fornnordisk stil, har en helgjuten interiör med sparsmakad färgsättning och schablonmålningar i grönt, rött och svart samt tidstypiska bänkar. Den östra korväggen har en omsorgsfullt utformad dekorationsmålning och vägghpanel. Kyrkan är Örebro läns bäst bevarade exempel på 1890-talets stilrenoveringar.

Till ursprunglig inredning från kyrkans tillkomst hör predikstolen med intarsiainläggningar och skulpturer från 1643 samt kyrkans ovanliga dopfont, utformad som en präst i ämbetsdräkt från 1644. Dopfonten är en av tre i sitt slag i Örebro län.

Avvikande från kyrkorummets karaktär är den senare tillkomna orgeln från 1967 samt armaturen från 1972.

Den omgivande kyrkogården har ovanligt många äldre gravvårdar med stenramar, järnstaket och mönsterkrattad sand. Utanför kyrkogården finns kyrkans ursprungliga klockstapel från 1640.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- Den välbevarade exteriören med fornnordisk prägel från omgestaltningen på 1890-talet
- Interiörens helgjutna inredning i fornnordisk stil är känslig för tillägg och förändringar
- Den välbevarade interiören från 1891-92 utgör ett vittnesbörd om sin tids stilrestaurering och omgestaltning av äldre kyrkorum
- Bevarad ursprunglig inredning i form av predikstol med intarsiainläggningar och skulpturer samt den ovanliga dopfonten föreställande en präst i ämbetsdräkt.
- Kyrkogårdens ovanligt många äldre gravvårdar med stenramar, järnstaket och mönsterkrattad sand

Källor, litteratur och övriga uppgifter

Källor och litteratur:

Esbjörnson, Estrid, *Kyrkor i Örebro län*, Örebro 2000

Hammarsköld, Rolf, *Vårdplan för Ljusnarsbergs kyrka*, Västmanlands läns museum 2003

Arkiv, Örebro läns museum

Inventeringsdatum: 2003-10-06

Inventerare: Anneli Borg

Ansvar kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Anneli Borg, Västerås stift och Estrid Esbjörnson, Örebro länsmuseum

Rapportsammanställning och foto: Anneli Borg

Käll- och litteraturförteckning

Ljusnarsbergs församlingsarkiv (LF): Bygghandlingar, fotografier, fakturor, intyg.
Västerås stifts arkiv (VS): Protokoll från visitationer
Riksantikvarieämbetets antikvarisk-topografiska arkiv (ATA): Inventeringsprotokoll, ritningar
Örebro läns museums arkiv (ÖLM): Fotografier, pressklipp, skrivelser

Ahlberg, Hakon och Björklund, Staffan: Västmanlands kyrkor i ord och bild. Förlag: Staffan Björklund i samarbete med Västerås stifts information 2000
Esbjörnson, Estrid: Kyrkorna i Örebro län. Örebro läns museum 2000
Garmo, Sune: Ljusnarsbergs kyrka. Västerås stifts kyrkoberskrivningskommitté 2000
Hult, Karl: Ljusnarsbergs krönika. Säter: Utgivarens förlag 1918.
Sveriges kyrkobyggnader i ord och bild jämte series pastorum – Västerås stift. Stockholm: Bokförlaget Natur och kultur 1934.

Sammanställning av viktiga händelser för kyrkan, relaterade till källor

Årtal	Händelse	Källa
1635	Kyrkobygget påbörjades. Vid invigningen i november var kyrkan långtifrån färdigställd.	Hult, s 256
1636-40	Kyrkan färdigställdes successivt. Den utgjordes då av ett nästan kvadratisk kapell med tresidigt kor, 37 alnar lång (21,9 m) och 26 alnar bred (15,4 m). Små tornspiror var resta i de sammanlagt sex hörnen och i väster fanns ett något större torn (föregångare till det nuvarande, byggt 1661). Mot nordväst fanns en sakristia utbyggd och mot söder ett litet vapenhus/förstuga. Väggarna var timrade och utvändigt spånklädda. Ursprungligen fanns endast fyra fönster. Kyrktomten avgränsades med kyrkbalkar (spåntäckta timmerstockar på underbyggd mur)	Hult, s 256-257 & 260
1640	Klockstapeln byggdes, med syllvarv av exceptionellt kraftigt timmer.	Hult, s 258 Notering
1643	Predikstolen tillverkades av Lars Strångesson från Västerås (i kyrkans arkiv benämnd ”mäster Strångesson i Linde”)	Esbjörnson, s 175
1644	Kyrkans dopfunt i kalksten tillverkades.	Esbjörnson, s 175
1661	Kyrkans nuvarande torn uppfördes av mäster Anders Tornresare. På tornet sattes lanternin med karnissvängd nederdel och hög spira.	Hult, s 258
1670	Fler fönsteröppningar togs upp och järn lades in i timmerstommen.	Hult, s 260
1670	Inre takvalv och västra läktaren färdigställdes. Klockstapeln spånslogs. I början av 1670-talet limfärgades kyrkorummets valv, väggar och läktare. Valven blev dessutom dekormålade.	Hult, s 260
1680	Kyrkbalkarna runt kyrkogården fick ny grundmur och nya stockverk. Därefter täcktes de med nya spån.	Hult, s 262
1681	Kyrkväggarnas syllstockar var svårt rötangripna och undermurades därför med sten och kalkbruk. Framför västra ingången byggdes stentrappa, vilken ersatte en tidigare trätrappa.	Hult, s 262
1690	En mindre s k primklocka anskaffades, sannolikt gjuten på 1500-talet.	Ahlberg, s 151

1691-96	Vid stor utbyggnad sågades den dåvarande kyrkan itu ungefär i mitten. Den östra halvan med kor flyttades mot öster, det därmed förlängda långhuset fick korsarmar utbyggda mot norr och söder. Långhusets västra halva med torn och sakristia behölls tämligen oförändrade. Kyrkans första orgel sattes in på västra läktaren.	Hult, s 266-267 & 272
1696	Den utbyggda kyrkans fasader rödfärgades och taken tjärströks.	Hult, s 267
1704	Kyrkorummet ommålades med limfärg. I de nybyggda korsarmarna fullbordades allegoriska målningar (tron i norra, hoppet i södra) I korsmittens valv målades riksvapnet.	Esbjörnson s 174 Hult, s 267
1738	Kyrkans tre klockor göts om av Isaac Rockman från Sala.	Garmo, s 14
1753	Nya golv inlades och bänkinredning nybyggdes.	ATA: Kopia av inventering 1830 Hult, s 268
1762	Ytterväggarna fick ny spånbeklädnad, rödfärgades och tjärades.	ATA: Kopia av inventering 1830
1764-65	Kyrkan byggdes om och reparerades. Fönstren utvidgades och nya togs upp, försedda med blyinfattat glas. Nya dörrar blev uppsatta. I södra korsarmen nybyggdes en läktare och över dåvarande sakristidörren i nordväst byggdes den s k Stjärnforsläktaren. Altaret nybyggdes, men det gamla altarbordet behölls. Valven dekormålades med oljefärg och skymålning, medan väggarna åter målades med limfärg. På korväggen utfördes en draperingsmålning. Altare, altarbord och predikstolen målades med oljefärg och marmorades.	ATA: Kopia av inventering 1830 Esbjörnson, s175 Hult, s 277
1773	Orgeln från 1693 byggdes till, varvid orgelläktaren förändrades/nybyggdes.	ATA: Kopia av inventering 1830 Hult, s 278
1802	Kyrkvaktaren kungjorde på kyrkostämman att kyrkan var i stort reparationsbehov; tornen läckte in, fönstren saknade färg och var rötangripna och på klockstapelns södra sida hade spånen ruttnat. Inne i kyrkan var golvet trasigt.	Hult, s 295
1803	Tornet genomgick större reparation och fick då ny spånbeklädnad. Spiran med tupp och fem kopparglober förgylldes. Tornets takfot målades ljusgrå. Tornets fyra mindre spiror var så svårt förfallna att de revs (ersättande byggdes först 1892). Globen på det lilla tornets spira mitt på kyrkan förgylldes. Kyrkans fönster målades ljusgrå.	VS: Inventering 11-12/12 1805 Hult, s 286 & 301-303
1811	Kyrkans primklocka utlånades till Stjärnfors bruk.	Ahlberg, s 151
1817	Del av kyrkans tak reparerades. Vid besiktning konstaterades att hela taket var i dåligt skick och snarast möjligt borde lagas.	LF: Synings-tokoll 18/5 1817
1819	Kyrkans ytterväggar rödfärgades.	Hult, s 286
1819-1821	Reparation av yttertaket pågick i tre års tid	Hult, s 286
1820	Sakristians dörr mot väster sattes igen och ett nytt säkrare förvaringsutrymme för kyrkkistan gjordes i ordning. (Efter ett inbrott, då kyrkans kassakista med allt kyrksilver stulits).	Hult, s 286
1824	Orgeln renoverades.	Hult, s 287

1829	Kyrkbalkarna som tidigare omgav kyrkogården revs och ersattes med en stenmur på vilken ett järnstaket restes. I muröppningarna sattes järngrindar.	ATA: Kopia av inventering 1830
1840	Mittgångarnas golv höjdes till samma nivå som bänkkvarterens	VS: Visitation 1840-02-18
1864	Yttertaken på kyrka, torn och klockstapel reparerades och ”bestroks med en blandning av stenkolsolja, tjära och blyerts.”	Hult, s 286
1865	Fönstrens blyinfattade glas ersattes med spröjsverk i trä. Fönster och dörrfoder vitmålades.	Hult, s 286
1869	Åskledare installerades.	Hult, s 287
1871	Kyrkogården utvidgades och har sedan dess varit omgärdad med ett trästaket.	Hult, s 289-290
1891	En ny orgel om 11 stämmor byggd av E A Setterqvist i Örebro.	Garmo s 12
1891-92	Vid stor omgestaltning erhöll kyrkan sitt nuvarande utseende. Arbetena skedde efter ritningar 1890 av Fritz Eckert (inledande förslag av arkitekt L P Andersson i Örebro). Den gamla sakristian i nordväst och det dåvarande tresidiga koret revs och ersattes av ett nytt rakt avslutat kor med bakomvarande sakristia. Framför ingångarna mot norr, väster och söder tillbyggdes små förstugor. På tornet nybyggdes fyra små hörnspiror, vilka ersatte dem som revs 1803. Takens och väggarnas spånbeklädnad reparerades. Takspånen tjärades medan väggspånen ströks med rödfärg, som med mörkare pigment brutits till rödbrun nyans. Invändigt revs takets dittillsvarande tunnvalv och ersattes av ett brutet innertak med synliga takstolar. Tak och väggar inkläddes med pärlspåntade och mörklaserade paneler. Dåvarande golv och bottenbjälklag revs ut och nylades i sin helhet. Fönster, portar och dörrar fick helt ny utformning. Tidigare slutna bänkinredning ersattes med öppna bänkar. Övrig fast inredning som nygjordes var läktarbarriärer, altare, altarring och altartavla. Vidare tillkom på arkitekt Agi Lindegrens förslag kyrkorummets nuvarande, så karakteristiska dekormålningar. Tidigare vedeldade kaminer ersattes med stor kokseldad centralvärmeanläggning, kalorifär, inrymd i ny slagg- och tegelmurad källare under koret.	LF: O I a: 9 Arbetsbeskrivning 1891, protokoll förda vid byggbesiktningar och slutbesiktning 1892
1898	Kyrkan fick elektrisk belysning, sedan en ledning dragits från Kaveltorps kraftstation. Elinstallationerna gjordes av Asea. På läktarbarriärerna sattes mässingsarmar med lampor utan skärmar och kyrkorummets fyra stora mässingskronor fick elektriska ljusimitationer i överfångsglas.	LF: O I a 14 Kontrakt, intyg Beskrivning 1938
1912	Orgeln tillbyggdes av Johannes Magnusson.	Garmo s 12
1913	Elektrisk klockringning installerades.	LF: O I a 16 1911-13
1925	Smärre reparationer, bl a uppriktades en av spirorna	Tidningsklipp i ÖLM:s arkiv
1930	Trästaketet runt kyrkogården förnyades.	ÖLM: Brev Kgl Byggnadsstyrelsen
1937-38	Kyrkan fick elektrisk uppvärmning. Källarens kokseldade kalorifär behålls i beredskapssyfte.	LF: Försäkringsbrev 1938

1940	Kyrkan fick nya yttre och inre belysningsarmaturer, ritade av byggnadsstyrelsens arkitekt K M Westerberg. Tillverkare var Arvid Bölmars lampfabrik i Stockholm. Flera av de nya armaturerna var utförda i blyinfattat antikglas.	LF: O I a 25 Örebrokuriren 29/8 1940 ATA: Foton (Raä Dnr 5352/1965)
1945	Orgeln omdisponerades.	Ahlberg s 151
1954	Kyrkan rödfärgades.	LF: Anbud 26/8, kyrkoråds- beslut 24/9
1957-58	Altarringen byggdes om efter förslag upprättat 1955 av K M Westerberg. Golvnivån höjdes och ett nytt golv av lackad ek blev lagt innanför barriären. På barriären sattes ny överliggare av trä, istället för tidigare sammetsstoppning. Kyrkans elvärmesystem förnyades efter förslag upprättat 1956 av KH Ahlström, elverkschef i Kopparberg. Stora radiatorer uppsattes i korsarmar, kor och under orgelläktaren. Under bänksitsarna sattes bänkvärmare. Då bänkvärmarledningar drogs under golv uppdagades rötskador i norra korsarmen, mot nordost, vilket föranledde reparation av bjälklag och golv i norra korsarmen	ATA: Handling av K H Ahlström 1956 LF: Kyrkoråds- protokoll 7/6 & 30/7-57, 21/4-58 ÖLM: Förslag av K M Westerberg 1955, PM 1958 av Bengt Wränge
1961	Taket reparerades och omtjörades. Dörr- och fönstersnickerier ommålades, liksom förstukvistarnas stolpar. Från att ha varit målade enhetligt brungrå blev de nu målade i ljusare gulbrun ton, accentuerade med röda och gröna ringar på pelarna och röda detaljer på fönsteromfattningarna.	LF: Anbud 14/5 Kyrko- rådsbeslut 1961-06-05 Bergslags- posten 12/8- 1961
1965	Wc iordningställdes i sakristian och i källaren under sakristian (i utrymme gränsande till ej längre använda kalorifären). Sakristians skåpinredning blev påbyggd.	LF: Bygghandling slutbesikt- ning
1966	Kyrkans nuvarande, 33-stämmiga orgel byggdes av Gebrüder Jehmlich, i Dresden. Orgeln invigdes följande år. Med hänsyn till den ökade belastningen förstärktes orgelläktaren med plattstål, infästa på undersidan.	Ahlberg s 151 Fältanteck- ning
1967-69	Tornet och södra långhusets takfall fick ny spåntäckning.	LF: Anbud 1966, pressklipp 16/7-1968
1972	Kyrkans spåntak tjörades om. Kyrkorummet fick sin nuvarande belysning. På läktarnas barriärer och på korsarmarnas väggar uppsattes lampetter och i läktartaken mässingsskärmar, ritade av Knut Hallgren. Dessutom uppsattes diskret punktbelysning.	ATA: Ritningar Fältanteck- ning
1975-76	Projektering till stor inre och yttre upprustning färdigställdes av Jerk Alton arkitektkontor AB. Föreslagen inre omgestaltning mötte starka lokala protester (bland annat från kommunens kulturnämnd) och blev aldrig förverkligad. Övriga arbeten genomfördes tre år senare.	LF: Förslag till restaurering, protokoll, skrivelser

1979	<p>Stor upprustning genomfördes, då yttertaken blev helt omkonstruerade. Dåvarande spåntäckning nedplockades och flertalet spån kasserades. De relativt klena takstolarna ersattes med nya, kraftigare. Befintlig spånfillning på det inre takvalvets ovensidor skyfflades bort och boardskivor spikades på valvet för att erhålla bättre akustik i kyrkorummet. Mellan inner- och yttertak lades glasullsisolering. De stora takfallen åt norr, söder, öster och väster fick i huvudsak ny täckning av kluvna spån från Hälsingland.</p> <p>På taken uppsattes nya hängrännor och stuprör, vilka anslöts till en nygrävd dagvattenledning runt hela byggnaden.</p> <p>En stor del av ytterväggarnas spån blev också utbytta. De ersättande spånen är klingsågade, tillverkade på orten.</p> <p>Yttertaken ströks med trä tjära, fasaderna rödfärgades, dörr- och fönstersnickerierna ommålades med alkydoljefärg.</p> <p>I kyrkorummet inlades stabiliserande dragstag mellan korsarmarnas och korets väggar. Elsystemet förnyades, åskledare och ny ljud- och teleanläggning installerades. Ny toppsprinkleranläggning drogs in i både långhus och torn.</p>	LF: Förslag till restaurering, fakturor Uppgifter från entreprenör Ragnar Persson Fältanteckningar
1985	Kyrkans och klockstapelns spåntak tjärströks.	LF: faktura
1991	Kyrkans och klockstapelns tak tjärströks, fasaderna målades med Falu rödfärg. Dörr- och fönstersnickerierna ommålades med alkydoljefärg.	LF: anbud och faktura.
1997	Kororgel tillkom, byggd av A. Mårtenssons Orgelfabrik, Lund, målad på plats av konservator Gabor Pasztor.	Esbjörnson, s 175 LF: Beskrivning
2002	Yttre reparationer; skadade takspån ersattes med kluvna från Hälsingland, skadade väggspån ersattes med bandsågade från orten. Rötskadade delar i klockstapelns syllvarv högs bort och ersattes med friskt virke. Taken tjärströks och fasaderna målades med Falu rödfärg. Dörr- och fönstersnickerier ommålades med linoljefärg i mörkt ockragul nyans, samt engelskröda och zinkgröna detaljer.	LF: Åtgärdsbeskrivning, fakturor, Länsstyrelsens slutintyg. Uppgift från entreprenör Ragnar Persson
2003	Bergvärmeinstallation pågår; öster respektive sydost om kyrkan har tre energibrunnar borrats och värmepumpar har installerats i källaren, i det f d koksförrådet norr om kalorigången. I kyrkorummet skall några av elradiatorerna från 1958 ersättas med vattenburna konvektorer.	LF: Anbud från Storå rör Noteringar